

STUDĒJOŠO MOBILITĀTE KĀ AUGSTĀKĀS IZGLĪTĪBAS INTERNACIONALIZĀCIJAS ELEMENTS

Student Mobility as the Element of Internationalization of Higher Education

Iveta Mietule

Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija, Latvija

Iluta Arbidāne

Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija, Latvija

Laura Kalniņa

Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija, Latvija

Abstract. *Scientific researches on the potential of export of higher education became topical more than 10 years ago, but this issue remains very topical nowadays as well, and it is essential to keep searching for solutions for the future development of this area. The aim of the paper is to analyse the general trends of student mobility in Latvia in the context of the student mobility in the world. Hypothesis of the research - comparative research on the student mobility rates in the research period from 2011 to 2016 shows that there is higher growth of student mobility in Latvia than on the global scale. The number of mobile students in the research period is increasing both in Latvia and in the world, but the statistical survey in Latvia confirms that this growth in Latvia is more significant.*

Keywords: *higher education, internationalisation, mobility.*

Ievads

Introduction

Mūsdienās, dinamiskajā ģeopolitiskajā vidē, par nozīmīgu faktoru augstākās izglītības iestādēs ir kļuvusi internacionalizācija.

Vēsturiski studentu piesaiste augstākās izglītības nozarē konkrētā valstī aktualizējās pēc otrā pasaules kara. Tādas Eiropas nozīmes pilsētas kā Dublina, Berlīne, Mančestra, Stokholma piedzīvoja strauju attīstības kāpumu, pateicoties savām universitātēm, kas piesaistīja citu valstu studentus, t.sk., zinātniekus, kas, savukārt, deva būtisku intelektuālu ieguldījumu konkrētās augstākās izglītības iestādes, pilsētas un valsts attīstībā kopumā. Latvijai kā relatīvi mazai valstij, meklējot konkurētspējīgās priekšrocības, augstākās izglītības nozare tiek minēta

kā perspektīva un eksportspējīga tautsaimniecības nozare, kas var dot būtisku pievienoto vērtību (Lonska, 2010). Par augstākās izglītības eksportspēju zinātniskie pētījumi aktualizējās jau pirms vairāk kā desmit gadiem, tomēr šis jautājums aktualitāti saglabā joprojām, un ir būtiski meklēt risinājumus šīs jomas attīstībai arī nākotnē.

Mobilitāte jeb studējošo pārvietošanās starp valstīm studentam sniedz iespēju gūt pieredzi – akadēmisko, valodas, kultūras – studējot ārvalstīs. Studentu mobilitāte veicina personisko izaugsmi, kā arī uzlabo darba iespējas nākotnē. Augstākās izglītības iestādes ģeogrāfiski atrodas noteiktā vietā, bet to mērķauditorija ir noteiktu pasaules reģionu telpa un tās iedzīvotāji. Nosacīti varētu uzskatīt, ka 21.gs. ir mobilitāšu kulminācijas periods, jo iespējams pēc e - vides arvien plašākas asimilēšanās izglītības telpā, var mazināties fizisko mobilitāšu skaits kopumā. Mobilitāte ir cilvēku pārvietošanās uz kādu no augstskolām ārzemēs mācību nolūkos.

Raksta mērķis – analizēt studējošo mobilitātes vispārējās tendences Latvijā pasaules konteksta ietvaros.

Pētījuma hipotēze – veicot salīdzinošo izpēti par studējošo mobilitātes rādītājiem pētījuma periodā no 2011. līdz 2016.gadam, Latvijā ir novērojams relatīvi augstāks mobilo studentu pieauguma temps nekā vidējie rādītāji pasaulē kopumā.

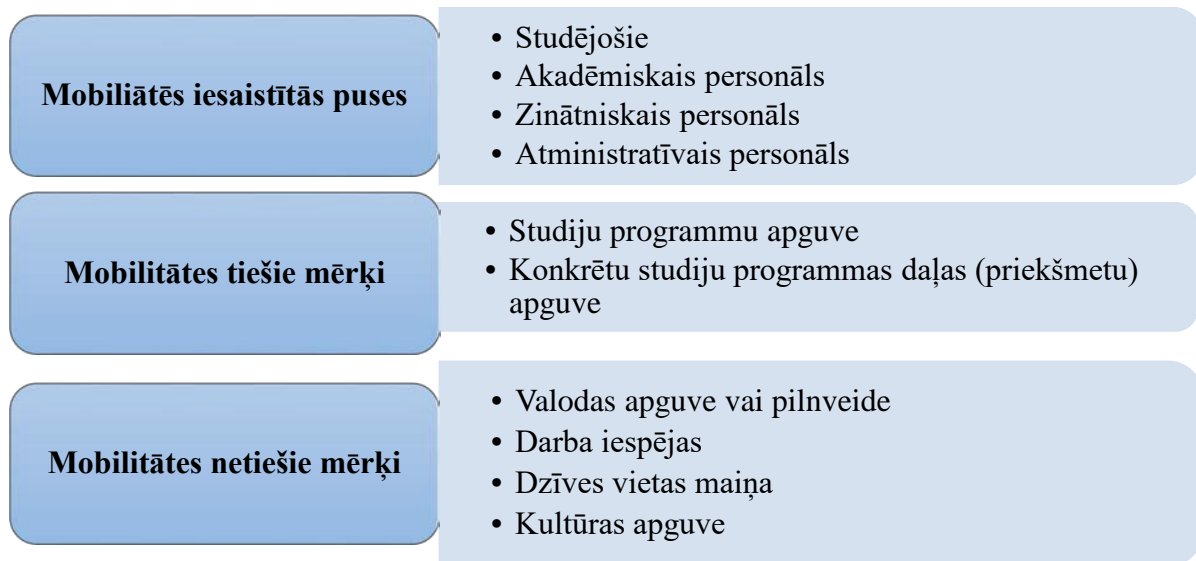
Pētījuma metodes – monogrāfiskā metode, salīdzināšanas un kontentanalīzes metodes, papildus ir pielietotas grupēšanas, matemātiskās un grafiskās interpretācijas metodes.

Pētījuma ierobežojums raksta ietvaros paredz analizēt tikai studējošo mobilitāti, neaptverot visa veida augstākās izglītības personāla mobilitāti.

Mobilitātes un internacionalizācijas būtība augstākās izglītības telpā *Mobility and the essence of internationalization in higher education*

Internationalizācija nozīmē piešķirt starptautisku raksturu. Augstākās izglītības internacionalizācija ir augstskolas pieejamība pasaulei, ar mērķi uzlabot savu konkurētspēju nacionālā un starptautiskā līmenī. Internationalizācija savā būtībā ietver ārzemju mācībspēku un studentu piesaisti, sadarbību studentu un mācībspēku apmaiņā, kopīgu mācību programmu veidošanu, prakses iespējas u.c.

Mobilitātes un internacionalizācijas aktivitātes nosacīti var klasificēt pēc iesaistītajām pusēm un mērķiem.

*1.attēls. Mobilitātes mērķi un iesaistītās puses (autoru izveidots)
Figure 1 Mobility goals and the stakeholders (compiled by the authors)*

Mobilitātē iesaistītās puses ir studējošie, akadēmiskais personāls, zinātniskais personāls un izglītības iestāžu administratīvais personāls. Mobilitātes mērķus nosacīti var dalīt tiešajos (studiju programmu apguve ar grāda/kvalifikācijas ieguvu) un netiešajos (valodas apguve, darba iespējas, dzīves vietas maiņa, kultūras apguve u.c.)

Ņemot vērā to, ka mūsdienās augstākās izglītības piedāvājums kļūst aizvien daudzpusīgāks un plašāks un studenti aizvien vairāk vēlas gūt zināšanas un pieredzi ārpus savas valsts robežām, ir iespējams runāt par augstākās izglītības internacionalizācijas attīstību. Pašreiz internacionalizācija ieņem prioritāro lomu gan augstākajās izglītības iestādēs un to stratēģijās, gan arī valsts mēroga politikā, jo starptautiskajai konkurētspējai ir nozīmīga loma pašreizējā globalizācijas laikmetā.

Viena no nozīmīgākajām programmām, kas ir radījusi būtisku ietekmi uz studējošo un augstākās izglītības iestāžu personāla mobilitāti Eiropā ir ERASMUS (*European Community action scheme for the mobility of university students*). Minētā programma tiek uzskatīta par vienu no veiksmīgākajām un plašā sabiedrībā zināmajām programmām, kas sekmē iedzīvotāju mobilitāti Eiropas teritorijā.

Kā sākums tiek minēts 1987. gads, kas pirmajā gadā tajā piedalījās tikai 3200 studentu, bet pēdējo 30 gadu laikā tā ir izvērtusies par programmu, no kuras gūst labumu gandrīz 300 000 augstākās izglītības studentu gadā (Keiča & Kroiča, 2018).

Valstis, kurās ir augsts starptautisko studentu skaits, ir ieguvējas no to pievienotās vērtības, it īpaši izglītības kvalitātes un zinātnes jomā, taču valstīs, kurās starptautisko studentu skaits ir mazs, nespēj gūt pienesumu, ko rada starptautiskie studenti un nevar to izmantot, lai pilnveidotos un sniegtu ieguldījumu savā attīstībā (Hazelkorn, 2008). Viennozīmīgi minētie ieguvumi ir tiešie, bet ir jāatzīmē netiešie ieguvumi, kas pozitīvi ietekmē iesaistīto valstu ekonomiku un cilvēkkapitālu kopumā.

Par vienu no galvenajiem mērķiem augstākajās izglītības iestādēs ir kļuvusi internacionalizācija, jo tādā veidā tiek nodrošināta iespēja mācībspēkiem un studentiem apgūt starptautiskajā vidē pieprasītas iemaņas un prasmes, paaugstinot konkurētspēju gan Latvijā, gan ārzemēs.

Kāpēc studenti dodas studēt uz ārzemēm? Pastāv nozīmīgi “atgrūšanas” un “pievilkšanas” faktori. Galvenie “atgrūšanas” faktori ir ierobežotas studiju iespējas savā valstī, vēlme dzīvot citur un iepazīt citu kultūru, kā arī “pozicionēšanās” – pārvietošanās uz citu valsti vai reģionu, lai palielinātu nākotnes iespējas studēt vai strādāt kādā konkrētā teritorijā (piemēram, pārvietoties uz Latviju, lai iegūtu ES atzītu diplomu ar mērķi vēlāk studēt vai strādāt Vācijā vai Apvienotajā Karalistē). Nozīmīgākie “pievilkšanas” faktori ir studiju pieejamība svešvalodā, ko studenti jau zina vai vēlas iemācīties, piemēram, angļu vai franču, kvalitatīvas, specializētas studiju programmas, starptautiski atzīta iegūstamā kvalifikācija, pieņemama studiju maksa, atvieglots vīzu iegūšanas process, kā arī pozitīvs valsts tēls” (Auers & Gubins, 2016).

Latvijā ir aptuveni 86 000 studentu, no kuriem aptuveni 70% studē valsts finansētās augstākās izglītības iestādēs. Visām 60 augstskolām ir ļoti svarīgi piesaistīt gan vietējos, gan starptautiskos studentus, taču, ņemot vērā sarežģīto demogrāfisko situāciju, starptautisku studentu piesaiste ir kļuvusi arvien svarīgāka (Paiders & Apsīte-Bēriņa, 2015).

Studentiem laika gaitā mainās vēlmes, viņu mobilās trajektorijas un ģeogrāfiskās vietas mainīsies visas dzīves laikā atkarībā no mainīgajām vēlmēm (Prazeres et al., 2017). Pētījumi studējošo mobilitātes jomā iezīmē arvien jaunas dimensijas un caurvijas starp nozarēm, kas apliecina šīs tēmas aktualitāti un pētāmos jautājumus arī nākotnē.

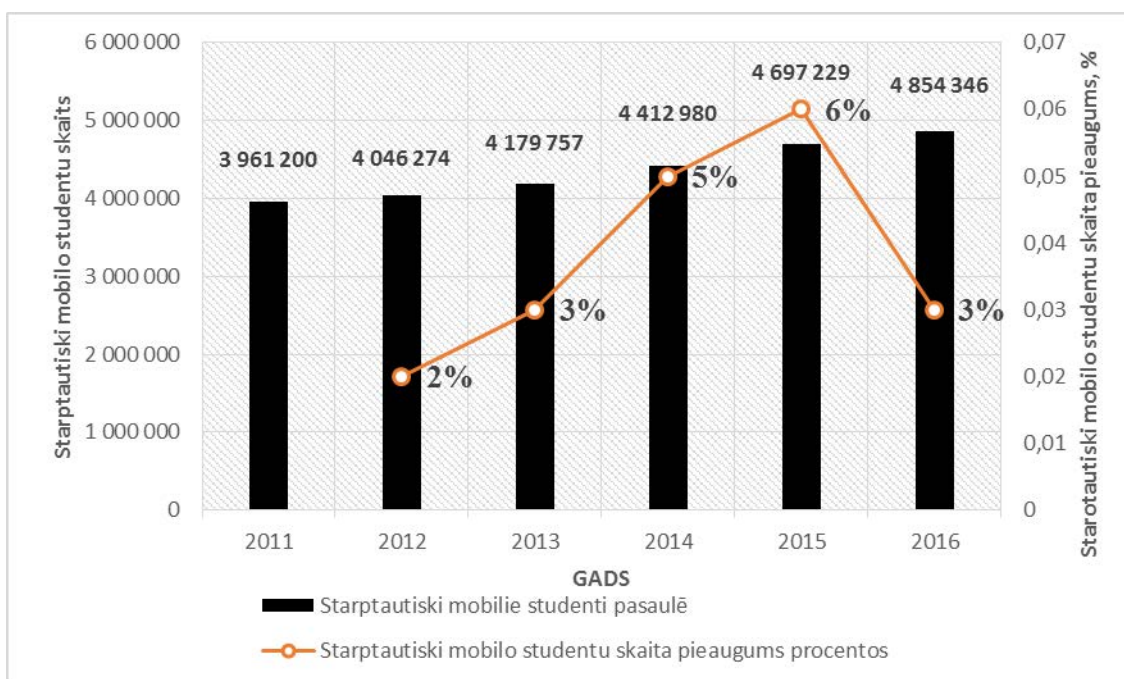
Pētījuma rezultāti par ārvalstu studentu mobilitāti raksturojošiem statistikas rādītājiem Latvijā

Results of the research on statistical indicators characterizing the mobility of foreign students in Latvia

Ir vairāk nekā četri miljoni studentu, kas pārvietojas pāri savas valsts robežai, lai iegūtu izglītību (Global migration indicators, 2018). Pēc atsevišķām

prognozēm ārvalstu studentu skaits nākamajos gados varētu turpināt pieaugt, sasniedzot 8 miljonus desmit gadu laikā.

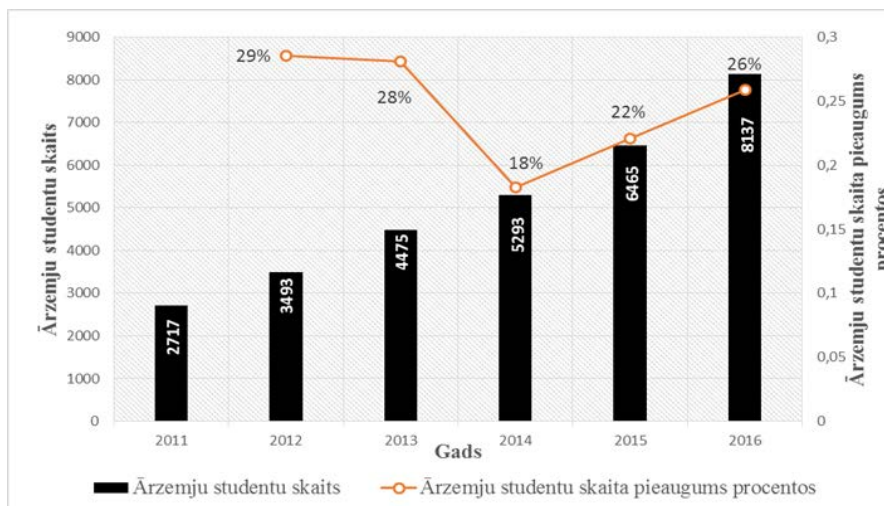
Ienākošā starptautisko studentu mobilitāte ir palielinājusies gandrīz visās OECD un partnervalstīs, kas ir augstākās izglītības mērķa valstis, un Latvijā tā ir gandrīz dubultojusies no 2013. līdz 2015. gadam, kas ir viens no augstākajiem izaugsmes rādītājiem visās OECD un partnervalstīs. Šis pieaugums atspoguļo Latvijas vērienīgos mērķus padarīt augstāko izglītību starptautisku. 2015. gadā Latvijā bija 6465 starptautisko studentu, kas bija 8% no visiem augstākajā izglītībā studējošajiem, salīdzinot ar 6% OECD valstīs. Lielākajā daļā OECD valstu starptautisko studentu uzņemšana ir daudz augstāka doktorantūras programmās nekā zemākajos augstākās izglītības ciklos. Taču, Latvijā starptautisko studentu īpatsvars doktorantūras programmās (11%) ir zemāks nekā to īpatsvars maģistrantūras programmās (16%) (Normandeau S., 2018).

2.attēls. *Mobilu studentu skaita dinamika absolūtajos skaitļos un pieaugums procentos pasaulē 2011. – 2016.g. (autoru izveidots pēc Augstākās izglītības..., 2011-2016)*

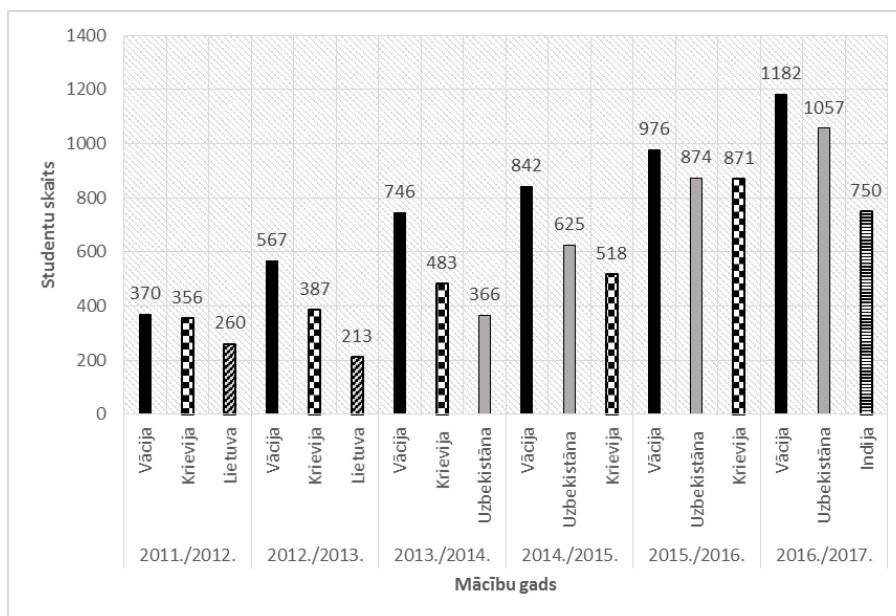
Figure 2 Change in the number and annual percentage of mobile students in the world in the period from 2011 to 2016 (authors' construction based on Augstākās izglītības..., 2011-2016)

Mobilu studentu pieaugums pētāmajā periodā sastāda 22.5% (2.att.), turklāt pastāv nosacīti vienmērīga ikgadējā pieauguma tendence 2 – 6 % robežās (3.att.).

3.attēls. Ārvalstu studentu skaita dinamika absolūtajos skaitļos un pieaugums procentos Latvijā 2011. – 2016.g. (autoru izveidots pēc Augstākās izglītības..., 2011-2016)
 Figure 3 Change in the number and annual percentage of foreign students in Latvia in the period from 2011 to 2016 (authors' construction based on Augstākās izglītības..., 2011-2016)

Mobilo studentu skaits Latvijā laika periodā no 2011.gadam līdz 2016.gadam ir pieaudzis 3 reizes. Ikgadējais pieauguma tempi svārstās no 18 % līdz 29%, kas apliecina augstākās izglītības aktivitāšu stratēģisku virzību un studējošo vides internacionalizāciju.

4.attēls. Latvijas augstskolās studējošo ārvalstu studentu izcelsmes trīs visvairāk pārstāvētās valstis (autoru izveidots pēc Augstākās izglītības..., 2011-2016)
 Figure 4 Three most popular countries of origin of foreign students studying at higher education institutions of Latvia (authors' construction based on Augstākās izglītības..., 2011-2016)

Pētāmajā periodā visvairāk pārstāvētās valstis ir Vācija, Lietuva, Krievija. Kopš 2013./2014. gada būtiski ir pieaudzis studējošo skaits no Uzbekistānas un kopš 2016./2017. gada būtiski ir palielinājies ārvalstu studējošo skaits, kuru mītnes zeme ir Indija.

Secinājumi **Conclusion**

1. Augstākās izglītības internacionalizācija ir augstākās izglītības iestāžu pieejamība pasaulei, ar nolūku uzlabot savu konkurētspēju nacionālā un starptautiskā līmenī. Internacionalizācija ir kļuvusi par vienu no galvenajiem mērķiem augstākajās izglītības iestādēs.
2. Strauji augoša Latvijas tautsaimniecības pakalpojumu nozare ir augstākās izglītības eksports. Augstākās izglītības nozarē ņemot vērā valsts fiskālo politiku, būtisks valsts finansējuma pieaugums tuvākajā periodā nav gaidāms, līdz ar to, augstākās izglītības iestādēm ārvalstu studentu piesaiste nodrošina papildus finanšu līdzekļus.
3. Mobilitātē iesaistītās puses ir studējošie, akadēmiskais personāls, zinātniskais personāls un izglītības iestāžu administratīvais personāls. Mobilitātes mērķus nosacīti var dalīt tiešajos (studiju programmu apguve ar grāda/kvalifikācijas ieguvī) un netiešajos (valodas apguve, darba iespējas, dzīves vietas maiņa, kultūras apguve u.c.)
4. Būtiski mainās arī piesaistīto studentu mītnes zemes ģeogrāfiskais areāls. Bez ES valstu studentiem, Latvijas augstākās izglītības iestādēs arvien vairāk tiek piesaistīti studenti no trešajām pasaules valstīm, t.sk. no Āzijas reģiona.
5. Mobilo studentu pieaugums pētāmajā periodā sastāda 22.5%, turklāt pastāv nosacīti vienmērīga ikgadējā pieauguma tendence 2 – 6% robežās. Mobilo studentu skaits Latvijā šajā laika posmā ir pieaudzis 3 reizes. Ikgadējais pieauguma tempi svārstās no 18% līdz 29%, kas apliecina augstākās izglītības aktivitāšu stratēģisku virzību un studējošo vides internacionalizāciju, kā arī apstiprina sākotnēji izvirzīto hipotēzi.

Summary

The internationalization of higher education is the access of higher education institutions to the world with the aim of improving its competitiveness at the national and international level. Internationalization has become one of the main goals of higher education institutions. The aim of the paper is to analyse the general trends of student mobility in Latvia in the context of the world. Due to the limit of the research, the paper intended to analyse only the mobility of students, not covering the mobility of staff of higher education institutions.

Main conclusions:

The export of higher education services is a rapidly growing sector of the service economy in Latvia. As there is no expected significant increase in public funding for higher education institutions in the nearest future, the attraction of foreign students provides additional financial resources to Latvian higher education institutions.

The mobility target audience includes students, academic staff, scientific staff and administrative staff of higher educational institutions. Mobility goals can be divided into direct (completion of study programmes with obtaining a degree / qualification) and indirect (acquisition of foreign language skills, job opportunities, change of the place of residence, cultural education, etc.)

The geographic scope of the countries of origin of the attracted students has changed significantly during the research period. In addition to students from EU Member States, students from third world countries are increasingly attracted to higher education institutions in Latvia, including the students from the Asian region.

The growth of mobile students in the surveyed period is 22.5%, and there is a relatively steady annual growth trend of 2 - 6%. The number of mobile students in Latvia has increased 3 times during this period. The annual growth rate ranges from 18% to 29%, which confirms the strategic direction of higher education activities and the internationalization of the student environment, as well as confirms the suggested hypothesis.

Pētījums ir tapis ar VPP projekta “Ilgspējīgas un saliedētas Latvijas sabiedrības attīstība: risinājumi demogrāfijas un migrācijas izaicinājumiem” finansiālu atbalstu.

Literatūra References

- Auers, D., & Gubins, S. (2016). Augstākās izglītības eksporta ekonomiskā nozīme un ietekme Latvijā. *Domnīca Certus, Politikas pārskats (1)*, 3-8. Pieejams: <http://certusdomnica.lv/agenda/augstakas-izglitibas-eksporta-ekonomiska-nozime-un-ietekme-latvija/>
- Augstākās izglītības, zinātnes un inovāciju departaments (2012). *Pārskats par Latvijas augstāko izglītību 2011. gadā*. Pieejams: http://www.izm.gov.lv/images/statistika/augst_izgl/03.pdf
- Augstākās izglītības, zinātnes un inovāciju departaments (2013). *Pārskats par Latvijas augstāko izglītību 2012. gadā*. Pieejams: http://www.izm.gov.lv/images/statistika/augst_izgl/03.pdf
- Augstākās izglītības, zinātnes un inovāciju departaments (2014). *Pārskats par Latvijas augstāko izglītību 2013. gadā*. Pieejams: http://www.izm.gov.lv/images/statistika/augst_izgl/01.pdf
- Augstākās izglītības, zinātnes un inovāciju departaments (2015). *Pārskats par Latvijas augstāko izglītību 2014. gadā*. Pieejams: http://www.izm.gov.lv/images/statistika/augst_izgl/14.pdf

- Augstākās izglītības, zinātnes un inovāciju departaments (2016). *Pārskats par Latvijas augstāko izglītību 2015. gadā*. Pieejams:
http://www.izm.gov.lv/images/izglitiba_augst/Parskats_2015.pdf
- Augstākās izglītības, zinātnes un inovāciju departaments (2017). *Pārskats par Latvijas augstāko izglītību 2016. gadā*. Pieejams:
http://www.izm.gov.lv/images/izglitiba_augst/Parskats_augstaka_izglitiba_2016.pdf
- Hazelkorn, E. (2008). Globalization, internationalization, and rankings. *International Higher education*, 8. Retrieved from
<https://ejournals.bc.edu/ojs/index.php/ihe/article/viewFile/8053/7204>
- Keiča, K., & Kroiča, M. (2018). *Erasmus+" iespējas Latvijā izmantojuši ap 100 000 cilvēku: programma Eiropā un Latvijā atzīmē 30. gadadienu*. Pieejams:
<http://jaunatne.gov.lv/lv/raksti/erasmus-iespejas-latvija-izmantojusi-ap-100-000-cilveku-programma-eiropa-un-latvija-atzime-30>
- Lonska, J. (2010). Ārzemju studentu piesaiste Latvijas augstskolās: problēmas un risinājumi. *Latgales tautsaimniecības pētījumi. Sociālo zinātņu žurnāls*, 1(2), 238. Pieejams:
[http://www.rta.lv/uploads/source/content_EN/Science%20publications/Journal%20of%20Social%20sciences/Nr_1\(2\).pdf](http://www.rta.lv/uploads/source/content_EN/Science%20publications/Journal%20of%20Social%20sciences/Nr_1(2).pdf)
- Normandeau, S. (2018). *Latvija– Datu un analīzes izlase – Education at a Glance 2018: OECD Indicators*. Pieejams:
http://izm.gov.lv/images/starptautiska_sad/EAG2018_Latvijas_datu_izlase.pdf
- Paiders, J., & Apsīte-Beriņa, E. (2015). *International students in higher education in Latvia. Country Report Latvia*. Latvijas Universitāte.19.
- Prazeres, L., Findlay, A., McCollum, D., Sander, N., Musil, E., Krisjane, Z., & Apsite-Berina, E. (2017). Distinctive and comparative places: Alternative narratives of distinction within international student mobility. *Geoforum*, 80, 114–122.
- Vidal, E.A., & Tjaden, J.D. (2018). *Global migration indicators 2018*. Retrieved from
https://publications.iom.int/system/files/pdf/global_migration_indicators_2018.pdf